

معرفی کتاب‌های مجموعه مقالات بر گرفته از فصلنامه نگین ایران

يعقوب نعمتی *

<p>جنگ عراق و ایران مشتمل بر حوادث و رویدادها در یک بازه زمانی هشت ساله است که پیرامون مسائل و موضوعات مختلف و عملیات‌های این دوره شکل گرفته است فصلنامه نگین ایران در ۵۳ شماره، مقالات متنوع و متعددی در مورد تاریخ جنگ عراق منتشر نموده است و انتشار این مقالات به انباشت تدریجی محتوا در زمینه تاریخ دفاع مقدس می‌انجامد.</p> <p>در این رابطه دست‌اندرکاران فصلنامه با توجه به کیفیت و فراوانی مقالات تالیف شده در مورد یک موضوع، اقدام به انتشار کتب مجموعه مقالات موضوع‌محور و یا عملیات محور نموده است و تاکنون ۵ عنوان کتاب مجموعه مقالات منتشر شده است در نوشتار پیش‌رو این پنج اثر با عناوین کتاب تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق، کتاب عملیات والفجر ۸، کتاب جنگ ایران و عراق، ریشه‌ها و علل وقوع، کتاب منطقه خاورمیانه و جنگ عراق و ایران، کتاب مباحثی درباره پایان جنگ عراق و ایران معرفی شده است.</p> <p>واژگان کلیدی: کتاب مجموعه مقالات، تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری جنگ، عملیات والفجر ۸، ریشه‌ها و علل وقوع جنگ، منطقه خاورمیانه در جنگ، مباحثی درباره پایان جنگ.</p>	<p style="text-align: center;">چکیده</p>
---	---

جنگ و دفاع مقدس می‌تواند زمینه‌ساز تحول فکری و پیدایی نظریه‌های تاریخ‌پژوهی و روش مطالعات تاریخی شود.

کتاب تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق از جمله آثار منتشر شده در زمینه تاریخ‌پژوهی و تاریخ‌نگاری جنگ می‌باشد که به‌همت مرکز اسناد دفاع منتشر شده است. این کتاب مشتمل بر مجموعه مقالات، گفت‌وگوها و سخنرانی‌های چاپ‌شده در نشریه نگین ایران (فصلنامه مطالعات جنگ ایران و عراق) می‌باشد و جزء نخستین آثار در حوزه تاریخ‌شناسی جنگ تحمیلی محسوب می‌شود.

از سال ۱۳۸۱ تاکنون، ۵۰ شماره نشریه نگین ایران

معرفی کتاب تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق

جنگ تحمیلی عراق علیه ایران نقطه عطف و ارزشمندترین بخش تاریخ انقلاب اسلامی ایران است. بهره‌گیری از تجارب و آموزه‌های گران‌بهای این برهه از تاریخ حساس و سرنوشت‌ساز کشور نیازمند مطالعه و پژوهش در این حوزه می‌باشد. تاریخ‌پژوهی و تاریخ‌نگاری جنگ مجاللی برای بروز نقش معنویات و اراده مردمی برخاسته از انقلاب در تحقق آرمان‌ها و دفاع از مقدسات کشور و هویت دینی، فرهنگی، سیاسی و نظامی جنگ در سایه رهبری می‌باشد. همچنین تاریخ‌نگاری

* کارشناس مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس

شکل‌گیری و رشد تاریخ‌نگاری دفاع مقدس، مبانی، ملاحظات نظری، ضرورت‌ها و اهداف تاریخ‌نگاری جنگ تحمیلی تشریح گردد.

این کتاب در سه بخش تنظیم شده و هر یک از بخش‌ها شامل چند فصل می‌باشد که در هر فصل چندین مقاله، گفت‌وگو و سخنرانی گنجانده شده است.

بخش اول: تاریخ‌نگاری جنگ؛ چالش‌ها، محدودیت‌ها، آسیب‌ها.

بخش دوم: تاریخ‌نگاری جنگ؛ ظهور و بروز، رشد و شکل‌گیری.

بخش سوم: روایت و تاریخ‌نگاری جنگ؛ چیستی روایت و چرایی و چگونگی تغییر آن.

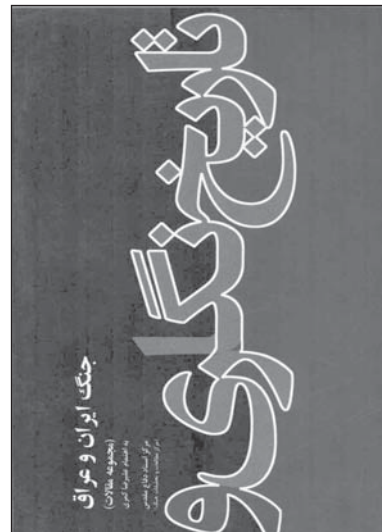
بخش اول کتاب شامل دو فصل است: فصل اول مقالات و فصل دوم گفت‌وگوها. مقالات این بخش شامل: "تاریخ و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق؛ دقایق و درنگ‌ها" نوشته محمد درودیان، "جریان‌های تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق" نوشته علیرضا کمرهای، "تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق؛ تنگناهای پیش رو" نوشته محمد درودیان، "آسیب‌شناسی تاریخ‌نگاری جنگ" نوشته فرانک جمشیدی می‌باشد.

گفت‌وگوهای بخش اول نیز عبارت‌اند از "درباره تاریخ‌نگاری جنگ (پیش‌درآمدی بر دو گفت‌وگو)" فرانک جمشیدی، "گفت‌وگو درباره تاریخ‌نگاری جنگ؛ تاریخی شدن یا نشدن جنگ از منظر تاریخ‌نگاری" باروایان، "گفت‌وگو درباره تاریخ‌نگاری جنگ؛ آسیب‌ها و تهدیدها" باروایان و محققان، "گفت‌وگو درباره تاریخ‌نگاری جنگ؛ بی‌طرفی تاریخی" دکتر رضا داوری.

بخش دوم شامل چهار فصل می‌باشد: فصل اول تاریخ‌نگاری جنگ در مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ

(فصلنامه تخصصی مطالعات دفاع مقدس) به پشتوانه مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ) منتشر شده است. با توجه به قوت و پیوستگی خاصی که مطالب برخی از شماره‌های فصلنامه نگین ایران دارد، مرکز اسناد بر آن شد تا مقالات و گفت‌وگوهایی که موضوعی واحد دارند را در سلسله کتاب‌هایی منتشر کند. کتاب تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق نخستین جلد این مجموعه است و مقالاتی را که در زمینه تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری دفاع مقدس در شماره‌های ۱۳، ۱۸، ۲۲ و ۲۳ فصلنامه نگین درج شده است در بر می‌گیرد.

معرفی کتاب تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق

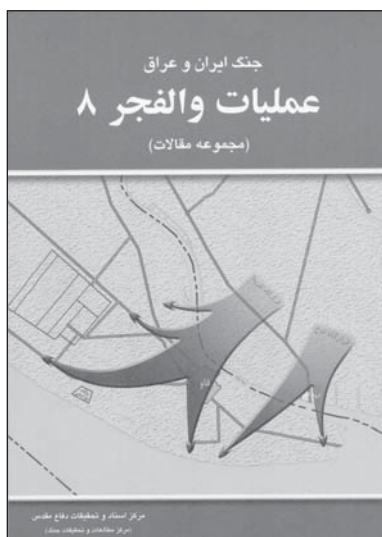
در کتاب تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق (مجموعه مقالات) ضمن تحلیل ضرورت تاریخ‌پژوهی جنگ، شیوه‌های پژوهش و نقد تاریخی، روش‌شناسی مطالعه در روزشمار جنگ، آسیب‌شناسی و علل ظهور گفتمان روایتگری، تلاش شده است عوامل مؤثر در

شده است. در فصل سوم دو سخنرانی با عنوان "روایت جنگ در اردوهای راهیان نور" مرتضی مصطفوی و "منشور روایتگری" حسین یکتا درج شده است.

ویژگی بارز این کتاب، ساختار چندبخشی و چارچوب محتوایی آن است که از مقالات، گفتارنوشتها، گفتوگوها، خاطرات و سخنرانی‌های متعدد و یکپارچه تشکیل شده است. از سوی دیگر، رویکرد علمی کتاب، چپ‌نشدار مطالب، حجم وسیع منابع، پیوستگی فصول و هم‌رتبگی محتوا سبب شده است تا اثر حاضر سرآغازی برای آشنایی با مسئله‌شناسی تاریخ جنگ و تحلیل پیشینه تاریخ‌پژوهی و تاریخ‌نویسی جنگ تحمیلی قلمداد گردد.

کتاب ۴۴۰ صفحه‌ای تاریخ‌نگری و تاریخ‌نگاری جنگ ایران و عراق، به‌اهتمام علیرضا کمره‌ای، در سال ۱۳۷۸ توسط مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس منتشر شده است.

معرفی کتاب عملیات والفجر ۸

در طول هشت سال جنگ تحمیلی رزمندگان اسلام عملیات‌های نظامی متعددی را برای پیشبرد اهداف نظامی

سپاه؛ فصل دوم تاریخ‌نگاری جنگ در ارتش؛ فصل سوم مقالات و فصل چهارم گفت‌وگو.

فصل اول شامل "تاریخ‌نگاری جنگ در سپاه، مبانی، اهداف و ضرورت‌ها" به انضمام سه سند و یک جلسه توجیهی با راویان، "شرحی بر روش تاریخ‌نگاری در مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه" نوشته مجید نداف و "نیازسنجی اطلاعاتی و درآمدی نو بر راهبردهای تاریخ‌نگاری مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ نوشته "امیر رزاق‌زاده" می‌باشد. در فصل دوم، مقاله "پیش‌درآمدی بر شکل‌گیری تاریخ‌نگاری هشت سال دفاع مقدس در ارتش" نوشته مسعود بختیاری گنجانده شده است. فصل سوم را دو مقاله "فراشدن از تبلیغ و رسیدن به تبیین در تاریخ‌نگاری جنگ - دفاع مقدس" نوشته علیرضا کمره‌ای و "تاریخ‌نگاری جنگ؛ ناگفته‌ها و نانوخته‌ها" نوشته کاوه بیات تشکیل می‌دهد. گفت‌وگوی این بخش نیز گفت‌وگو با سردار باقرزاده [درباره "تاریخ جامع جنگ؛ چیستی، مبانی، ضرورت‌ها، ملاحظات" می‌باشد.

بخش سوم با عنوان "روایت و تاریخ‌نگاری جنگ؛ چیستی روایت و چرایی و چگونگی تغییر آن" شامل سه فصل است. مقالات فصل اول عبارت‌اند از: "درآمدی بر مطالعه نشانه‌شناختی روایت" نوشته علیرضا کمره‌ای، "شناسایی زمینه‌ها و عوامل مؤثر بر تغییر روایت جنگ" نوشته محمد درودیان، "روایتگری جنگ؛ ملاحظات، آسیب‌ها و تهدیدها" نوشته محمد جان‌پور و "فرماندهان جنگ به روایت هم‌زمان و هم‌رتبگان نظامی آن" نوشته فرانک جمشیدی.

در فصل دوم گفت‌وگویی با مرتضی سرهنگی و هدایت الله بهبودی با عنوان خاطره‌گویی، به‌مثابه گونه‌ای از روایت جنگ در دفتر ادبیات و هنر مقاومت" گنجانده

در ابتدای کتاب و بعد از مقدمه، کارنامه عملیات والفجر ۸، تلفات و خسارات ارتش عراق، نتایج عملیات و اقدامات پشتیبانی آمده است. این کتاب، مشتمل بر سیزده فصل و شامل مقالات زیر است:

فصل اول: "بررسی، ارزیابی و تحلیل عملیات والفجر ۸": دکتر حسین علایی.

فصل دوم: "روند انتخاب منطقه فاو برای عملیات گسترده، مباحث اساسی طرح مانور عملیات والفجر ۸": داوود رنجبر و محمد درودیان.

فصل سوم: "نقش توازن رزم در انتخاب مناطق عملیاتی، انگیزه انتخاب منطقه عملیاتی فاو": مجید مختاری.

فصل چهارم: "حفاظت از اطلاعات منطقه عملیاتی والفجر ۸": قرارگاه خاتم‌الانبیاء (ص).

فصل پنجم: "نگاهی به وقایع و تحولات چند روزه اول عملیات والفجر ۸": یگان جنگال قرارگاه خاتم‌الانبیاء (ص).

فصل ششم: "پیشروی در عمق (عملکرد لشکر ۸ نجف در عملیات والفجر ۸)": مهدی انصاری.

فصل هفتم: "حماسه آفرینی غواصان و خط‌شکنان لشکر ۴۱ ثارالله در عملیات والفجر ۸": حمیدرضا فراهانی.

فصل هشتم: "تلاش برای غلبه بر مشکلات و کمبودها": حسین اردستانی.

فصل نهم: "حملات شیمیایی عراق در عملیات والفجر ۸": دفتر تحقیقات بهداری قرارگاه کربلا.

فصل دهم: "عاف‌گیری دشمن در عملیات والفجر ۸": واحد اطلاعات قرارگاه کربلا.

فصل یازدهم: "نقش و تأثیر فتح فاو در روند تحولات سیاسی - نظامی جنگ": محمد درودیان.

فصل دوازدهم: "ملاحظات اساسی در انتخاب منطقه، طرح‌ریزی، آماده‌سازی، اجرا و نتایج عملیات

و سیاسی کشور انجام دادند که از جمله مهم‌ترین و موفق‌ترین آنها، عملیات والفجر ۸ می‌باشد. این عملیات در بهمن ۱۳۶۴ اجرا شد و به فتح شبه‌جزیره فاو به دست قوای نظامی ایران انجامید. عملیات والفجر ۸، عملیات آبی - خاکی قدرتمند و برنامه‌ریزی شده‌ای بود که در نتیجه آن نیروهای سپاه پاسداران توانستند با اتخاذ تدابیر نوین، سازماندهی نیرو و بهره‌گیری از تجربیات عملیات خیبر و بدر، منطقه فاو را فتح کنند.

تبیین این عملیات و تشریح ابعاد گوناگون آن، موضوعی

است که در کتاب عملیات والفجر ۸ (مجموعه مقالات فصلنامه نگین) مورد توجه قرار گرفته است. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس این کتاب را در سال ۱۳۸۸ چاپ و منتشر کرده است. کتاب عملیات والفجر ۸، مجموعه نوشتارها و مقالات مرتبط با عملیات "الفجر ۸" می‌باشد. در این کتاب فرماندهان، راویان، پژوهشگران و سازمان‌های نظامی هریک

بخشی از این عملیات را روایت، تحلیل و گزارش کرده‌اند. این کتاب جلد دوم از مجموعه مقالاتی است که به دلیل مشابهت موضوعات، از نشریه نگین ایران (فصلنامه تخصصی مطالعات جنگ ایران و عراق) استخراج شده است و حاصل تنظیم و اصلاح مقالات، مصاحبه، گزارش راوی، گزیده سخنرانی و اسنادی است که در خصوص عملیات والفجر ۸ در شماره‌های ۳، ۱۵، ۱۶ و ۲۳ فصلنامه نگین و در شماره ۱۰ فصلنامه بررسی‌های نظامی چاپ شده است.

کتاب عملیات والفجر ۸، مجموعه نوشتارها و مقالات مرتبط با عملیات "الفجر ۸" می‌باشد. در این کتاب فرماندهان، راویان، پژوهشگران و سازمان‌های نظامی هریک بخشی از این عملیات را روایت، تحلیل و گزارش کرده‌اند.

والفجر ۸: دکتر حسین علایی

فصل سیزدهم: "عملیات والفجر ۸ (گفت‌وگو راویان مرکز مطالعات با فرمانده عملیات والفجر ۸: محسن رضایی.

در فصل اول کتاب، اهداف و مرحله‌بندی عملیات، موقعیت مکانی منطقه، راهبرد نظامی و سیاست عملیاتی دشمن، مشکلات برنامه‌ریزی برای اجرای عملیات، سیر تکمیل کردن طرح‌ریزی عملیات، تثبیت خطوط دفاعی، نتایج عملیات و اقدامات دشمن بعد از عملیات بیان شده است.

در فصل دوم، چگونگی انتخاب منطقه عملیاتی فاو و جریان طرح‌ریزی عملیات در این منطقه با استناد به گزارش راویان قرارگاه خاتم‌الانبیاء^(ع) در دو بخش درج شده است: الف) روند انتخاب منطقه عملیاتی فاو؛ ب) مباحث اساسی طرح مانور عملیات والفجر ۸.

فصل سوم کتاب، توان قوای رزمی و نقش آن در انتخاب مناطق عملیاتی، تناسب تاکتیک‌های عملیاتی و شرایط زمین با توان رزم و انگیزه‌های انتخاب منطقه با دو رویکرد سیاسی و نظامی را بررسی کرده است.

در فصل چهارم، دستورالعمل حفاظتی منطقه و طرح حفاظتی مانور تشریح شده است.

فصل پنجم سندی تاریخی - نظامی است که وقایع مهم عملیات والفجر ۸ و واکنش‌های دشمن را تجزیه و تحلیل کرده است.

در فصل ششم، نویسنده به بیان عملکرد لشکر ۸ نجف در عملیات والفجر ۸ پرداخته و سازمان رزم، طرح مانور، روحیات نیروهای رزم‌منده، چگونگی اجرای عملیات و قوت‌ها و ضعف‌های عملیات را در محور وسط تشریح کرده است.

فصل هفتم، گزارش حماسه‌آفرینی غواصان و خط‌شکنان لشکر ۴۱ ثارالله در عملیات والفجر ۸، نحوه حرکت غواصان، زمان‌بندی حرکت گردان‌ها، حرکت

نیروها به طرف محورهای عملیاتی، آغاز درگیری و شکستن خطوط دشمن است.

در فصل هشتم، برخی مشکلات و کمبودهای عملیات والفجر ۸ و تلاش‌های فرماندهی عملیات برای غلبه بر آنها بیان شده است.

فصل نهم کتاب، سندی تاریخی - نظامی از حملات شیمیایی عراق در عملیات والفجر ۸ می‌باشد که وضعیت مناسب جوی و جغرافیایی، حملات شیمیایی عراق و سیر پیشرفت عراق را در این عملیات بررسی می‌کند.

در فصل دهم، میزان غافلگیر شدن دشمن در عملیات والفجر ۸ شرح داده شده است.

در فصل یازدهم کتاب، نویسنده نقش و تأثیر فتح فاو را در سیر تحولات سیاسی - نظامی جنگ در سه موضوع "اهمیت منطقه"، "تاکتیک عملیات" و "تثبیت منطقه" تحلیل کرده است.

فصل دوازدهم، چگونگی انتخاب مثلث فاو، دلایل اجرای عملیات در منطقه، ملاحظات اساسی برای طرح‌ریزی عملیات، بهره‌گیری از فعالیت‌های مهندسی به منظور غافلگیری دشمن، تکمیل توان رزمی، قرارگاه‌های مجری عملیات و نتایج آن را بیان می‌کند.

فصل آخر کتاب هم گفت‌وگوی راویان مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ با دکتر محسن رضایی است.

در پایان کتاب، فهرست بخشی از اسناد عملیات و سه نقشه با عنوان "شبه‌جزیره فاو قبل از عملیات والفجر ۸"، "مراحل اجرای عملیات" و "محورهای پاتک‌های دشمن" آمده است.

کتاب عملیات والفجر ۸، به کوشش حسن دربی در سال ۱۳۸۸ با شمارگان ۳۰۰۰ نسخه و در ۳۳۴ صفحه منتشر شده است.

معرفی کتاب جنگ ایران و عراق، ریشه‌ها و علل وقوع

بررسی ریشه‌ها و علل آغاز جنگ عراق علیه ایران یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که اندیشمندان و پژوهشگران علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و مطالعات دفاعی و راهبردی به آن پرداخته‌اند. از منظرهای گوناگون، بروز این جنگ را می‌توان متأثر از عوامل متعددی چون تعارضات سیاسی، اختلافات مرزی، قدرت‌طلبی، رقابت‌های اقتصادی، مسائل ژئوپلیتیک، سابقه تاریخی و غیره دانست. کتاب جنگ ایران و عراق، ریشه‌ها و علل وقوع (مجموعه مقالات) از جمله آثاری است که به بررسی ریشه‌ها و دلایل وقوع جنگ تحمیلی پرداخته است.

این کتاب ۲۳۴ صفحه است و با تلاش مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس در سال ۱۳۸۸ به چاپ رسیده است. تنظیم‌کننده کتاب حسن دری، ویراستار مهدی انصاری، صفحه‌آرا سید حسین امجد و ناظر چاپ محمد بهروزی می‌باشد.

این کتاب (جلد سوم مجموعه مقالات فصلنامه نگین)

حاصل تنظیم، اصلاح و ویرایش مطالبی است که در زمینه ریشه‌ها و علل وقوع جنگ ایران و عراق در شماره‌های ۴، ۵، ۶، ۲۳ و ۲۷ فصلنامه نگین ایران و مقدمه کتاب هفتم روزشمار جنگ چاپ شده است. در این کتاب، مقالات محققان داخلی و خارجی که با دیدگاه‌های متفاوت و از زوایای گوناگون، ریشه‌ها و علل وقوع جنگ عراق علیه ایران را بررسی کرده‌اند، در هفت فصل درج شده است. فصل‌های کتاب عبارت‌اند از:

فصل اول: تأثیر عوامل ژئوپلیتیک در راهبردهای دفاعی ایران در برابر عراق.

فصل دوم: ملاحظاتی درباره ریشه‌های جنگ هشت‌ساله.

فصل سوم: تأملی فلسفی در علل وقوع جنگ ایران و عراق.

فصل چهارم: نقش توسعه‌طلبی ارضی رژیم بعث در وقوع جنگ ایران و عراق.

فصل پنجم: بحران ملت‌سازی در عراق و آغاز جنگ هشت‌ساله.

فصل ششم: استراتژی و علل تصمیم صدام در حمله به ایران و نتایج آن.

فصل هفتم: صدام و جنگ ایران و عراق.

فصل هشتم: نگاهی به زمینه‌ها و شرایط جنگ‌طلبی عراق در سایه امریکا.

فصل اول کتاب با عنوان "تأثیر عوامل ژئوپلیتیک در راهبردهای دفاعی ایران در برابر عراق" (مقطع قبل از انقلاب)، نوشته دکتر غلامعلی رشید است که در آن، نویسنده پس از تحلیل پیشینه طراحی راهبرد در ایران و شکل‌گیری تهدید عراق، کودتای عبدالکریم قاسم، کودتای بعثی‌ها، موضوع کردهای عراق، موضوع

۱. سرخوردگی از گذشته و تلاش برای جبران آن.
۲. ترس از آینده و تلاش برای ابقای موجودیت خود.
۳. زیاده‌طلبی و تعارض‌های ناشی از آن.
۴. تجاوزگری و جباریت.
۵. بن‌بست روش سیاسی برای تحقق اهداف.
۶. جنگ برای صلح.

در فصل "نقش توسعه‌طلبی ارضی رژیم بعث در

وقوع جنگ ایران و عراق" نوشته سید مسعود موسوی، بعد از بیان تاریخچه اختلافات مرزی ایران و عراق، ادعاهای ارضی عراق در مورد اروندرود، استان خوزستان و توسعه‌طلبی ارضی عراق در دیگر مناطق بررسی شده است.

در فصل پنجم، کامیل کریمیان موضوع "بحران ملت‌سازی در عراق و آغاز

جنگ هشت‌ساله" را بررسی کرده است. نویسنده در این مقاله با توجه به وجود اقلیت‌های قومی و نژادی و مذهبی در عراق، بحران قومی و هویتی در عراق و تأثیر آن در به‌کارگیری خشونت علیه کشوری خارجی را تحلیل کرده و نتیجه گرفته است که ساختار قومی عراق خود عاملی برای آغاز جنگ بود که با هدف ایجاد اتحاد و انسجام در درون به دلیل وجود دشمن مشترک خارجی انجام شد و رژیم حاکم بر عراق کوشید تا در

عرب‌های خوزستان و شیعیان عراق، قرارداد دوستی عراق و شوروی و سوءاستفاده آمریکا و اسرائیل از کردها را بررسی کرده است. در این فصل، طرح‌های دفاعی ایران در برابر عراق قبل از انقلاب، به هشت طرح دسته‌بندی شده است که عبارت‌اند از: فرضیات سیاسی طرح عملیاتی ابومسلم خراسانی، طرح شاهپور، پیکار، بررسی طرح ابومسلم خراسانی، طرح سبلان، زاگرس، شاهین و طرح عملیات روانی. آخرین موضوع مورد مطالعه در این فصل، رهیافت‌های حاصل از درگیری و انعقاد قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر می‌باشد.

"ملاحظات دربارۀ ریشه‌های جنگ هشت‌ساله" نوشته مسعود کوهستانی دومین فصل کتاب را تشکیل می‌دهد. از نظر نویسنده، اختلافات بین ایران و عراق بستر تاریخی دیرینه‌ای دارد که سابقه آن به دوره صفویه و قبل از آن برمی‌گردد. موضوعاتی که نقشی اصلی در وقوع جنگ داشتند نیز عبارت‌اند از: اروندرود، خلیج فارس، آب‌های سرحدی، قومیت‌گرایی عربی در عراق، کردستان، ایرانیان مقیم عراق، مرجعیت و علمای شیعه حوزه عتبات، و ناپایداری قراردادها.

در فصل سوم با عنوان "تأملی فلسفی در علل وقوع جنگ ایران و عراق" به قلم قدرت‌الله قربانی، علل فلسفی جنگ‌ها از دیدگاه فلاسفه غربی چون افلاطون، اگوستین، ماکیاول، توماس هابز، امانوئل کانت و کلاوویتس و نیز از منظر فلاسفه اسلامی چون خواجه نصیرالدین طوسی و ابونصر فارابی بررسی شده است. نویسنده سپس به ارزیابی علل فلسفی وقوع جنگ تحمیلی پرداخته و در بررسی خود به شش موضوع زیر توجه داشته است:

در این کتاب، مقالات محققان داخلی و خارجی که با دیدگاه‌های متفاوت و از زوایای گوناگون، ریشه‌ها و علل وقوع جنگ عراق علیه ایران را بررسی کرده‌اند، در هفت فصل درج شده است.

معرفی کتاب منطقه خاورمیانه و جنگ عراق و ایران

وقوع جنگ ایران و عراق در منطقه خاورمیانه، فرصت‌ها و تهدیدهایی را برای قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای پدید آورد؛ از این رو، بسیاری از کشورها و سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، مواضع و سیاست‌های متفاوتی در برابر این جنگ در پیش گرفتند و در طول جنگ عملکردهای متفاوتی داشتند. بررسی و تبیین تصمیمات و سیاست‌های کشورهای منطقه در قبال جنگ تحمیلی، موضوعی است که توجه بسیاری از پژوهشگران و محققان را به خود جلب کرده است. کتاب منطقه خاورمیانه و جنگ عراق و ایران (مجموعه مقالات) از جمله آثار منتشرشده در این زمینه می‌باشد.

کتاب منطقه خاورمیانه و جنگ عراق و ایران به‌اتمام محمود یزدانفام توسط مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به چاپ رسیده است. این کتاب که مجموعه مقالات هم‌سنخ و برگزیده از فصلنامه نگین می‌باشد، در سال ۱۳۸۸ با شمارگان ۳۰۰۰ نسخه و ۲۷۴ صفحه منتشر شده است.

طول جنگ، با تأکید بر نمادهای ملی، از میزان شکاف‌های قومی عراق بکاهد و مبانی دولت ملی را تقویت کند.

مقاله "استراتژی و علل تصمیم صدام در حمله به ایران و نتایج آن نوشته کارلاتورز و وینسنت دیفرونزو ترجمه پریسا کریمی‌نیا، فصل ششم کتاب را به خود اختصاص داده است، این مقاله پایان‌نامه دو تن از دانشجویان افسری دانشگاه دفاع ملی امریکاست که با هدف آگاهی از دیدگاه‌های کارشناسان نظامی خارجی درباره جنگ ایران و عراق درج شده است. نویسندگان مقاله آثار پیروزی انقلاب اسلامی در عراق، تظاهر صدام به اسلام و سرکوب مخالفان، اوضاع ایران در آستانه جنگ، اهداف صدام از حمله به ایران و درس‌های مهم از این جنگ را بررسی کرده‌اند. فصل هفتم کتاب با عنوان "صدام و جنگ ایران و عراق" نوشته کول ترفتون و کول ایشروود و ترجمه محمود یزدانفام می‌باشد. در این فصل، تحلیل محیط استراتژیک عراق، مفروضات، فرصت‌ها، تهدیدها و محدودیت‌ها، اهداف و ابزارها گنجانده شده است، در پایان، نویسندگان موضوع جنگ را در سه مرحله تشریح و تحلیل کرده‌اند.

مقاله "نگاهی به زمینه‌ها و شرایط جنگ طلبی عراق در سایه امریکا (فروردین ۱۳۵۹)" نوشته هادی نخعی فصل آخر کتاب را تشکیل می‌دهد. تشدید بحران در روابط ایران و امریکا و قطع روابط و تشدید بحران در روابط ایران و عراق موضوعاتی هستند که در این فصل بررسی شده‌اند.

اولین مقاله درج شده در این کتاب با عنوان "نقش ناسیونالیسم عربی در جنگ ایران و عراق" نوشته مختار حسینی است. در این مقاله انگیزه‌های صدام از توسل به ناسیونالیسم عربی در جنگ با ایران، نوع نگاه کشورهای عرب به جنگ ایران و عراق و عوامل مؤثر بر ظرفیت اثرگذاری ناسیونالیسم عربی بررسی شده است.

مقاله بعدی "بررسی سیاست خارجی و رفتار عربستان در برابر جنگ ایران و عراق" نوشته اکبر مهدی زاده می باشد. نویسنده در این مقاله بیان می کند که سیاست کلان عربستان در برابر ایران از یک سو، بر نوعی سیاست بازدارندگی و از سوی دیگر، بر دیپلماسی و سیاست آشتی جویانه مبتنی بوده که در نهایت، دولتمردان ریاض را به تأمین اهداف و منافع خاصی سوق داده است. در این مقاله، ضمن بررسی علل اتخاذ این سیاست ابعاد مختلف آن نیز بیان شده است.

مقاله "بررسی مواضع و عملکرد کویت در جنگ ایران و عراق" به قلم سید مسعود موسوی، در تشریح مواضع و سیاست‌های کویت در طول جنگ عراق علیه ایران سه موضوع اصول سیاست خارجی کویت، تأثیرپذیری این کشور از جنگ ایران و عراق و مواضع و عملکرد آن در برابر طرفین جنگ را بررسی کرده است. از نظر نویسنده، مهم ترین عامل تأثیرگذار در موضع این کشور در طول جنگ، احتمال سرایت اندیشه‌های انقلابی از ایران به کویت بوده است.

مقاله "شورای همکاری خلیج فارس و جنگ ایران و عراق" نوشته جوزف ای. کشیشان و ترجمه پریسا کریمی نیا است. نویسنده در این مقاله بیان می کند که شورای همکاری کشورهای عرب خلیج فارس از جمله بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده

این کتاب (جلد چهارم مجموعه مقالات فصلنامه نگین) حاصل اصلاح، ویرایش و تنظیم مقالاتی است که با موضوع عملکرد کشورهای منطقه خاورمیانه و عملکرد آنها در طول جنگ تحمیلی عراق علیه ایران در شماره‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۶ و ۸ فصلنامه نگین منتشر شده است.

از جمله ویژگی‌های مهم و نقاط قوت این مقالات که موجب شده به صورت مجموعه‌ای در یک کتاب به چاپ رسد، رویکردی علمی و عینی، مفهوم‌شناسی دقیق مبانی نظری و وقایع تاریخی، سازماندهی منسجم مطالب، ارزیابی‌های نظام‌مند مباحث و تحلیل آنها با زبانی روان و ساده می باشد که با اتکا به روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و با استناد به منابع معتبر داخلی و خارجی از خلال شواهد عینی و تاریخی، مباحثی از مدیریت تحولات جنگ و تأثیر آن بر سیاست خارجی دولت‌های منطقه را بازگو و عوامل مؤثر بر این تصمیم‌گیری‌ها را تبیین کرده است.

از ده مقاله برگزیده در این مجموعه نه مقاله تألیفی و یک مورد ترجمه می باشد. موضوع محوری همه مقالات نیز سیاست خارجی کشورهای منطقه خاورمیانه در قبال جنگ تحمیلی است. در این مجموعه تلاش شده است تا سیاست خارجی کشورها و بازیگران مهم این منطقه در برابر این جنگ بررسی گردد.

کتاب منطقه خاورمیانه و جنگ عراق و ایران با مقدمه "چارچوبی نظری بر سیاست و عملکرد کشورهای منطقه در برابر جنگ عراق علیه ایران" به قلم محمود یزدانفام آغاز می شود. در این مقدمه سیاست و رفتار کشورها در عرصه بین‌المللی با در نظر گرفتن رویکردها و نظریه‌های گوناگون تحلیل شده است.

در سطح عربی، مقامات مصری جنگ را فرصتی برای بازگشت به آغوش جهان عرب می‌پنداشتند و در سطح منطقه‌ای، توجه به ایفای نقش برتر در غرب آسیا مدنظر مقامات مصری بوده است.

"بررسی موضع ساف در جنگ ایران و عراق" نیز مقاله‌ای از مختار حسینی است که با هدف بررسی و ریشه‌یابی علل جانب‌داری ساف از عراق در جنگ با ایران نوشته شده است. در فرضیه مقاله آمده است: رهبری سازمان آزادی‌بخش فلسطین در اتخاذ موضع جانب‌دارانه از عراق تحت تأثیر سه عامل اساسی نگرانی از گسترش ایدئولوژی شیعی انقلاب اسلامی ایران، ناسیونالیسم عربی و فروپاشی جبهه پایداری اعراب در آستانه جنگ بوده است.

"راهبرد اسرائیل در جنگ ایران و عراق" عنوان مقاله محمد حسینی مقدم می‌باشد که در آن رژیم صهیونیستی خواستار جنگ فرسایشی برای تضعیف قوای هر دو کشور معرفی شده و اهدافش از تضعیف ایران، تغییر سیاست‌های ایران در برابر امریکا و اسرائیل بعد از انقلاب و ماهیت ضداسرائیلی انقلاب اسلامی ایران عنوان شده است.

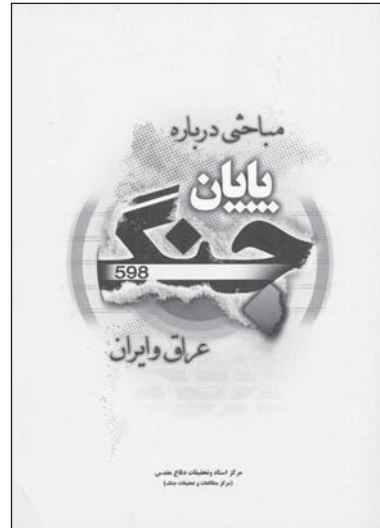
آخرین مقاله با عنوان "دلایل و ریشه‌های موضع‌گیری ترکیه در جنگ ایران و عراق" نوشته رحمان قهرمان پور می‌باشد. پرسش اصلی مقاله این است که مهم‌ترین دلیل موضع‌گیری بی‌طرفانه ترکیه در برابر جنگ عراق علیه ایران چه بوده است؟ نویسنده این دلایل را در سه سطح داخلی، منطقه‌ای و نظام بین‌الملل بررسی کرده است. وی موضع‌گیری ترکیه در برابر جنگ تحمیلی را بازتابی از تمایل تاریخی ترکیه برای نزدیکی بیشتر به غرب برمی‌شمارد.

عربی برای مقابله با مشکلات داخلی، خارجی و جنگ ایران و عراق تأسیس شد. از نظر نویسنده، درحالی‌که در اوایل جنگ، کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس احساس تهدید می‌کردند، در پایان جنگ، با کنار گذاشتن اختلافات و اتخاذ سیاست‌های مشترک، با ساختار نظامی قوی‌تر و تقریباً متحدی ظاهر شدند.

مختار حسینی در مقاله "روابط خارجی ایران با کشورهای منطقه خاورمیانه در طول جنگ تحمیلی می‌کوشد پاسخی برای این پرسش بیابد که در دوران جنگ تحمیلی، روابط خارجی ایران با کشورهای منطقه خاورمیانه از چه عواملی تأثیر پذیرفته است؟ نویسنده نتایج به‌دست‌آمده را در موارد زیر خلاصه کرده است: جهت‌گیری روابط خارجی ایران در طول جنگ تحمیلی بیشتر تحت تأثیر روابط کشورها با رژیم صهیونیستی بوده است. ایدئولوژی اسلامی - شیعی انقلاب ایران و شیوه نگرش نخبگان منطقه جنگ از دیگر عواملی است که در جهت‌گیری روابط خارجی ایران نقش داشتند. در مقاله "موضع‌گیری و عملکرد سوریه در جنگ هشت‌ساله" به قلم سید مسعود موسوی، تلاش شده است تا راهبرد سیاست خارجی سوریه در نزدیکی به ایران تشریح و زمینه‌های اتخاذ این سیاست و عملکرد این کشور در طول جنگ تحمیلی بررسی شود.

مختار حسینی در مقاله "نقش مصر در جنگ ایران و عراق" به بررسی نقش کشور مصر در طول جنگ تحمیلی، در سه سطح ملی، عربی و منطقه‌ای پرداخته و چنین نتیجه گرفته که مصر در طول این جنگ نقش فعالی در حمایت از عراق ایفا کرده است. انگیزه این کشور در روی آوردن به عراق و حمایت از این کشور در سطح ملی به اقتصاد و امنیت داخلی مصر بازمی‌گردد.

کتاب مباحثی درباره پایان جنگ عراق و ایران

پایان جنگ تحمیلی انجامید. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ) این کتاب را در سال ۱۳۸۸ در ۱۷۶ صفحه و با شمارگان ۳۰۰۰ نسخه منتشر کرده است. تهیه مقدمه و تنظیم کتاب نیز برعهده محمدمهدی قاسم‌پور بوده است. کتاب مباحثی درباره پایان جنگ عراق و ایران در ۶ فصل به شرح زیر تنظیم شده است:

فصل اول: "بررسی نظریه پایان جنگ" نوشته دکتر مصطفی زهرانی.

فصل دوم: "آزمون نظریه‌های پایان جنگ در جنگ ایران و عراق" به قلم محمدعلی قاسمی.

فصل سوم: "نگاهی به روند پایان جنگ ایران و عراق" نوشته محمود یزدانفام.

فصل چهارم: "جنگ ایران و عراق": پیروزی/ شکست به قلم محمود یزدانفام.

فصل پنجم: "ایران، عراق و مذاکرات آتش‌بس"، نوشته چارلز مک‌دونالد و ترجمه پریسا کریمی‌نیا.

فصل ششم: "نامه حضرت امام خمینی (ره) و مسئله پایان جنگ" نوشته رضا مؤمن‌زاده.

در فصل اول کتاب با عنوان "بررسی نظریه پایان جنگ"، نویسنده ابتدا ایده‌های پایان جنگ و عوامل برقراری صلح را از منظر محققان و نظریه‌پردازان مغرب‌زمین تشریح و سپس نظریه "پیروزی و شکست یا برنده و بازنده"، "نظریه دستاورد - هزینه"، "نظریه رهبری سیاسی" و "نظریه تغییر نظم دوم" را بررسی کرده است. در این فصل بیان شده که پایان جنگ به معنای صلح نیست، بلکه شرط لازم برای صلح است و متغیرهایی که سبب خاتمه جنگ می‌شوند، عبارت‌اند از: استراتژی، عامل لجستیک، موضوع افکار

موضوع چگونگی خاتمه جنگ‌ها از مباحث مهم در حوزه مطالعات جنگ می‌باشد که همواره مورد توجه اندیشمندان علوم اجتماعی و سیاسی بوده و پژوهش‌های بسیاری در خصوص آن انجام شده است. پایان جنگ هشت‌ساله ایران و عراق نیز از موضوعاتی است که صاحب‌نظران و اندیشمندان عرصه سیاست و جامعه‌شناسی به مطالعه و بررسی آن پرداخته و آثاری در این زمینه خلق کرده‌اند. چرایی و چگونگی پایان جنگ بعد از هشت سال نبرد و نیز نتایج و نحوه پایان یافتن آن، مسئله‌ای است که در کتاب مباحثی درباره پایان جنگ عراق و ایران (مجموعه مقالات) کنکاش و تحلیل شده است.

این کتاب (جلد پنجم مجموعه مقالات فصلنامه نگین) حاصل تنظیم، اصلاح و ویرایش مطالب منتشرشده در شماره‌های ۱، ۲، ۷ و ۲۱ فصلنامه نگین مشتمل بر نظریه‌های گوناگون در خصوص موضوع پایان جنگ و نیز اقدامات و وقایعی می‌باشد که به

شود؛ یعنی در سطوح سه‌گانه "عملیاتی، استراتژیکی و سیاسی"، حوزه‌های "جنگ زمینی، هوایی و دریایی" و دوره‌های زمانی "آغاز جنگ، حین و پایان جنگ". از نظر نویسنده، عراق به دلیل آغاز جنگ بدون رسیدن به هدف و به دلیل پیامدهای جنگ، طرف شکست‌خورده جنگ و در مقابل، جمهوری اسلامی ایران که توانست مانع از تحقق اهداف عراق شود، طرف پیروز جنگ بوده است.

در فصل پنجم با عنوان "ایران، عراق و مذاکرات آتش‌بس" ادعاهای حقوقی بین‌المللی ایران و عراق و منافع سیاسی این دو کشور از موضع حقوقی، در مذاکرات مربوط به صلح و برقراری آتش‌بس ارزیابی و مباحث حقوقی در چارچوب صلح پذیرفته‌شده بین دو طرف قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت بیان می‌شود. از نظر نویسنده، در مذاکرات، مباحث دیگری چون اقداماتی که برای تأمین امنیت و ثبات منطقه بایستی انجام شود، مسئولیت منازعه، خسارت‌های واردآمده و مشکلات بازسازی که در قطعنامه مشخص شده بود، به فراموشی سپرده شده است. نویسنده ادعاهای حقوقی را در چهار موضوع "آتش‌بس و عقب‌نشینی"، "آزادی و تبادل اسیران جنگی"، "حاکمیت بر اروندرود" و "منافع سیاسی اساسی" تشریح کرده است.

در فصل آخر کتاب با عنوان "نامه حضرت امام خمینی^(ره) و مسئله پایان جنگ"، نویسنده ابتدا به بازخوانی تاریخ جنگ، الزامات و چالش‌های آن پرداخته و سپس دلایل و ضرورت‌های انتشار نامه، ماهیت و انگیزه‌های واکنش به آن را بیان کرده است. در نهایت، کتاب با ضمیمه متن نامه امام^(ره) به مسئولان پایان می‌پذیرد.

عمومی و اثر مردم، مشکل بوروکراتیک، عامل زور و فشار، نقش نظامیان، ساختار نظام سیاسی، شرایط عمومی جنگ، عامل ایثار و غیره.

در فصل دوم نیز نظریه‌های پایان جنگ، در خصوص جنگ ایران و عراق به صورت موردی به آزمون گذاشته شده و چهار نظریه "هزینه - فایده"، "بازندگان و برندگان"، "نظریه بازی‌ها و کبوترها" و "تغییر نظم ثانوی" در قیاس با پایان نهایی جنگ بررسی شده است. از نظر نویسنده، نظریه هزینه - فایده بهترین تحلیل را برای اتمام جنگ به دست می‌دهد.

در فصل سوم، نویسنده بعد از بیان تمهیدات و چارچوب نظری تحقیق، ریشه‌های پایان جنگ ایران و عراق را در سه نمودار مدل کاهش بحران، مدل رفتار دولت‌ها در بحران و روند پایان جنگ ایران و عراق مورد کنکاش قرار داده و وقایعی مانند "عملیات کربلای ۵"، "تغییر استراتژی عملیاتی ایران"، "بین‌المللی کردن جنگ از سوی عراق"، "تحولات خلیج فارس" و "قطعنامه ۵۹۸" را عوامل مؤثر در پایان جنگ معرفی کرده است.

فصل چهارم با طرح سؤالات گوناگون درباره شکست و پیروزی در جنگ آغاز می‌شود و در آن معیارهای ارزیابی و مفاهیم "پیروزی و شکست" تبیین و تحلیل می‌گردد. مفروضات این تحقیق نیز عبارت‌اند از: ۱. جنگ‌ها به مفهوم متعارف، بی‌انتها و بی‌پایان نیستند. ۲. شکست و پیروزی در جنگ امری نسبی است. در این فصل به این موضوع پرداخته شده که مهم‌ترین معیار برای ارزیابی جنگ معیار هزینه، سود، هدف و وسیله می‌باشد و پیروزی یا شکست بایستی در سطوح، حوزه‌ها و زمان‌های مختلف بررسی